

УДК 929:323.39(477.64-2)“1965/1985”

В. М. Буренков

МИХАЙЛО ВСЕВОЛОЖСЬКИЙ: РЕКОНСТРУКЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ БІОГРАФІЇ ПРЕДСТАВНИКА РЕГІОНАЛЬНОЇ ПАРТІЙНОЇ ЕЛІТИ УРСР

Стаття присвячена реконструкції політичної біографії представника регіональної партійно-державної еліти УРСР та СРСР – Всеволожського Михайла Миколайовича. Зроблено спробу визначити місце, роль та внесок М.М. Всеволожського у соціально-економічний та політичний розвиток Запорізької області на посаді першого секретаря Запорізького обкому КПУ з 1965 р. по 1985 р. Висвітлені окремі проблеми функціонування регіональної партійної еліти Запорізького регіону.

Ключові слова: еліта, регіональна еліта, номенклатура, Всеволожський, Запорізька обл.

Однією з провідних тенденцій сучасної історичної науки є людиноцентричний підхід, намагання вивчати “живих” людей, а не абстрактні інститути чи процеси. Він поступово набуває поширення у дослідженнях різних періодів вітчизняної історії. Однак радянська епоха залишається однією з найменш розкритих у цьому плані. Особливий інтерес для історичної науки представляє вивчення політичного прошарку регіональної партійно-радянської номенклатури, яка мала великий вплив “на місцях”. Роль цього прошарку суспільства в хрущовсько-брежнєвський періоди радянської історії помітно зростає. Це коло реальних носіїв влади “на місцях” безпосередньо відповідало за втілення політичних рішень КПРС, і саме від них багато в чому залежала соціально-економічна ситуація в СРСР.

Соціально-економічна характеристика закономірностей і тенденцій формування та розвитку регіональних політичних еліт радянського періоду може сприяти розумінню сутнісних особливостей сучасних регіональних політичних еліт.

Тому проблеми становлення, функціонування та еволюції партійно-державної номенклатури, реконструкція її соціально-професійних характеристик, вивчення ролі конкретних особистостей, в даному випадку М.М. Всеволожського, 1-го секретаря Запорізького обкому КПУ в 1966-1985 рр., є актуальним для наукового дослідження, а дана стаття як результат наукового дослідження є спробою заповнити прогалини і зробити висновки щодо діяльності Михайла Всеволожського одного з представників регіональної партійної еліти УРСР, його внеску у розвиток Запорізької області.

Вивчення історичного досвіду і проблем формування та функціонування політичної еліти Запорізького регіону отримало відображення в історіографії побіжно, і розглядалось у роботах Турченка Ф.Г. [1], Штейнле О.Ф. [2], Шиханова Р.Б. [3].

Протягом життя самого Всеволожського і по сьогоднішній день не написано жодної цілісної наукової праці про його життя і діяльність. Є дві, безпосередньо дотичні до нашої теми, роботи в яких подається перелік коротких біографічних відомостей про нього і робляться перші спроби дати оцінку його діяльності. Перша робота – це дослідження Шиханова Р.Б. “Керівники Запорізької області (1939-2000 рр.)” [3]. У ньому наводяться дані з особової справи колишнього першого секретаря обкому КПУ 1966-1985 рр. Друга робота – дослідження британських вчених Евана Моудслі та Стівена Вайта. У дослідженні описується склад вищих органів влади КПРС, обставини політичної боротьби у вищому ешелоні номенклатури напередодні і після смерті Сталіна, аналізуються соціально-демографічні показники членів ЦК КПРС, розглядаються типові кар’єрні траєкторії регіональних партійних керівників і галузевих міністрів. Михайло Всеволожський у ньому згадується як приклад регіонального керівника. Важливо, що під час підготовки книги дослідники взяли в нього інтерв’ю, яке включено до джерельної бази [4].

Основою для даного дослідження послужили документи Державного архіву Запорізької області (ДАЗО). У першу чергу, були залучені матеріали партійного фонду Ф.П-102. Переважна більшість документів складалися для практичної роботи партійних комітетів ЦК КПРС, а також місцевих парторганізацій, тому достовірність їх є досить надійною.

У особовій справі М.М.Всеволожського як номенклатурного працівника були складені так звані довідки-об’єктивки, в яких можна було знайти відомості біографічного характеру: дата і місце народження, соціальне походження, основне заняття його батьків, національність, освіта, партійність, трудовий шлях, інші дані. У характеристиках і заключних висновках, що склалися на Всеволожського, були представлені дані щодо його особистих і ділових якостей [5; 6].

Першим вагомим внеском у вивчення особистості Всеволожського як визначного партійного-радянського діяча стало видання, присвячене 95-річчю з дня його народження. У цій збірці містяться спогади сучасників про нього як особистість та про його внесок у розвиток Запорізької області 1966-1985 рр. [7].

Вагомим джерелом для дослідження стали проведені нами і включені до даної роботи інтерв’ю з сучасниками Михайла Миколайовича [8-10].

Михайло Миколайович народився в день “більшовицького перевороту” 7 листопада 1917 р. в селі Василівка Олександрівського повіту Катеринославської губернії (нині Василівський р-н Запорізької обл.). Батько, Микола Дмитрович Всеволожський, був службовцем пошти. Про матір майже нічого невідомо, за винятком того, що вона переїхала зі своєю сім’єю в Україну з Курської області. У 1920 р. сім’я

Всеволожських перебирається в м.Запоріжжя, як потім виявиться, на довгі роки. Восьмирічного Михайла батьки відправляють до семирічної школи, де він навчається 1925–1932 рр. Після закінчення школи вступає до Запорізького авіаційного технікуму на моторобудівний факультет, який закінчує у 1936 р. Під час навчання в технікумі вступає до лав ВЛКСМ. Після закінчення технікуму Всеволожського направляють на роботу до м.Вороніж на завод №16, де він працює технологом до вересня 1937 р. За рекомендацією керівництва заводу на початку травня 1937 р. Всеволожського зараховують студентом Рибінського авіаінституту, який він так і не встигне закінчити [5, с.6-7].

Під час навчання в інституті Михайло Миколайович познайомиться зі своєю майбутньою дружиною. З початком війни буде відрахований з 4 курсу. В паперах з інституту буде запис: “з правом займати посаду інженера-технолога”. У 1941 р. він обійме посаду технолога заводу №26 м.Рибінська – величезного заводу, який виробляв двигуни для винищувачів конструкції Яковлева. З цього моменту у Всеволожського прокидається справжня пристрасть до авіапромисловості, що виявиться під час роботи на посаді першого секретаря Запорізького обкому КП(б)У. За два місяці до евакуації з м.Рибінська у Всеволожських народиться перша донька. У жовтні 1941 р., сім'я Всеволожських буде евакуйована разом із заводом (№26) у м.Уфу [5]. А за два місяці до цієї вимушеної евакуації в родині Михайла Миколайовича народиться перша донька.

Крім безпосередньої роботи у цеху, Всеволожський веде активну комсомольську роботу. Йому це добре вдається, його помічають і призначають комсоргом ЦК ВЛКСМ на цьому ж заводі №26. Запорукою цього призначення були його організаторські здібності, дисциплінованість та комунікабельність [5, с.1-6].

У вересні 1944 р. ЦК ВЛКСМ відряджає Всеволожського на роботу в Україну. По приїзді в Запоріжжя він обіймає посаду заступника секретаря партбюро з пропаганди та агітації на “Дніпробуді”. Відпрацювавши чотири місяці (вересень-грудень 1944 р.) заступником секретаря партбюро, буде переведений комсоргом ЦК ВЛКСМ на завод №478 м.Запоріжжя [6]. На цій посаді Михайлу Миколайовичу також не судилося довго затриматися і у липні 1945 року його призначають 2-м секретарем Запорізького міськкому комсомолу, а вже з травня 1946 р. по грудень 1949 р. – 1-м секретарем Запорізького міськкому комсомолу. У грудні 1949 р. Всеволожського було призначено завідувачем сектором агітації Запорізького обкому КП(б)У [5, с.30-31].

Щоб посісти більш високу посаду в еліті Запорізької області, Михайлу Миколайовичу не вистачає вищої партійної освіти, тобто, диплома з Вищої партійної школи (ВПШ).

Слід відзначити що, в 1949 р. бюро Запорізького міськкому КП(б)У рекомендувало М.М.Всеволожського на навчання у ВПШ, але йому було відмовлено [5, с.24]. 8 червня 1950 р., всього через рік після відмови, бюро обкому КП(б)У дає другу рекомендацію на вступ. На цей раз Михайла Миколайовича зараховують на навчання. ВПШ він закінчує в 1953 р. з відзнакою. Після навчання Всеволожського обирають 2-м секретарем Ленінського райкому м.Запоріжжя. З цього моменту починається його стрімке інкорпорування у партійно-державну еліту УРСР-СРСР [5, с.39].

Михайло Миколайович стає її органічною частиною. Починаючи з 1966 р. і до моменту виходу на пенсію у 1985 р., Всеволожський з року в рік буде зміцнювати свої позиції, як на республіканському рівні, так і на рівні загальносоюзному. Йому вдасться протриматись майже двадцять років на посаді першого секретаря Запорізького обкому.

На наш погляд, причини стрімкого зростання молодого та амбіційного партійця криються в особистих якостях Михайла Миколайовича та тісних зв'язках з Леонідом Брежнєвим. Леонід Ілліч добре знав і любив Всеволожського, а ставши генсеком, незмінно запрошував Михайла Миколайовича в числі найближчих друзів на свої сімейні свята [11].

Михайло Миколайович на своєму рівні виконував делеговані Центром функції політичного і адміністративного керівництва. Разом з тим, коло його повноважень обмежувалося вирішенням поточних завдань соціально-економічного розвитку Запорізької області. Обмеження в можливостях визначення стратегії і пріоритетів соціально-економічного розвитку регіону перетворювало Всеволожського у намісника, який усіма доступними йому способами виконував розпорядження Центру.

Перший секретар обкому був залежним від центральної влади, яка розподіляла інвестиції та фонди і вирішувала його подальшу долю. При лобюванні інтересів Запорізької області важливу, а часом і визначальну роль грали ділові та особисті зв'язки Михайла Миколайовича. Так, вирішення господарських питань регіональними галузевими відділами міністерств вимагало обов'язкового погодження з відповідними галузевими відділами ЦК, які грали важливу роль в процесі узгодження інтересів між партійними органами та міністерствами.

Така ситуація не могла влаштувати регіональну партійну еліту. Тому Всеволожський, як і інші партійні лідери регіонів, прагнув розширити існуючу компетенцію власного обкому, наполегливо висуваючи пропозиції щодо передачі контролю над діяльністю підприємств, організацій та установ на місця. Це сприяло не тільки розширенню його управлінських функцій, але й зміцненню його позиції на місцях, підвищенню політичного статусу в цілому. На підтвердження цієї думки, слід навести ситуацію, що склалася навколо будівництва атомної станції на узбережжі Азовського моря і позиції Всеволожського щодо цього питання: “точно не пам'ятаю рік, коли це сталося (десь після 1981-го) ... з'явилася ідея будівництва атомної станції на узбережжі Азовського моря. Не дивлячись на позицію “центру”, М.М. Всеволожський не дав згоди на її проектування, підписавши категоричну відмову” [7, с.75]. На думку Білоусенка О.Ф., “Михайло Миколайович був принциповим і непоступливим у випадках, якщо це стосувалося інтересів справи або могло нашкодити регіону” [7, с.75]. Для нього все більш важливою ставала координація інтересів і дій в цілях виробничого розвитку і соціокультурного облаштування власного міста Запоріжжя та області.

На посаді першого секретаря Запорізького обкому партії Михайло Миколайович отримав право формувати власну команду в рамках області. Більшість його сучасників, характеризують його як талановитого “кадровика”, “...виявлення здібностей, у тому числі організаторських, і не тільки серед членів КПРС, для можливого подальшого висунення людини на керівні посади стало своєрідною спеціалізацією Михайла Миколайовича на партійній ниві в обкомі починаючи з 60-х років” [7, с.19]. Був керівником об’єктивним, принциповим, справедливим, не терпів формалізму при вирішенні будь яких питань [3, с.38].

Коли Всеволозький очолював обласну партійну організацію, як згадує Григорій Корнійович Крючков, “обстановка в обласній партійній організації була діловою, вимогливою, відрізнялась згуртованістю, відкритістю, товариською атмосферою, дружельністю, взаємодопомогою” [8, с.14]. Для цього Всеволозькому прийшлося докласти немало зусиль до переформатування і змін кадрового складу обкому, міськкому та райкомів. Михайло Миколайович провів ряд зміщень з посад “за невідповідністю”, переміщень з однієї посади на іншу. Він впроваджував майже всі настанови, рекомендації та накази із центру, а від неефективних, на його думку, для розбудови та виховання кадрів в області намагався всіляко відмовлятися.

В економіці УРСР Запорізька область займала одне з провідних місць. Щорічно підвищувався обсяг виробництва. Тільки в оборонній промисловості вони збільшувалися на 10-14% в рік. Область стала найбільшим виробником електроенергії (до 30% від загальнореспубліканського видобутку на рік), високоякісних сталей, феросплавів, авіаційних двигунів (вони експортувалися в 90 країн світу), силових трансформаторів, легкових автомобілів [7, с.31].

Короточасний економічний ефект від “косигінських реформ”, багатомільярдні нафтодоларові вливання в економіку СРСР були використані керівництвом держави для підвищення кількісних, а не якісних показників народного господарства. Дана сприятлива економічна ситуація дала регіональним керівникам, і зокрема Всеволозькому, змогу звернутись до Москви за додатковими державними інвестиціями. Ці обставини, на нашу думку, багато в чому і обумовили соціально-економічні досягнення області.

Символами промислової потужності УРСР стали Дніпрогес-2, “Запоріжсталь”, “Дніпроспецсталь”, моторобудівний завод і найбільша в Європі атомна та теплова електростанції.

У той час, коли всі передові економіки світу перейшли у постіндустріальну епоху, перший секретар, виступаючи на V пленумі обкому КП України, наполягає на тому, що “випереджаючі темпи піднесення виробництва предметів споживання, зрозуміло, не змінюють принципової лінії на прискорений розвиток важкої індустрії, яка залишається фундаментом економічної і оборонної могутності країни, подальшого зростання добробуту народу” [12]. Цей виступ дає нам підстави говорити про нерозуміння тих економічних трансформацій, які відбувалися на Заході. Усі ці символи промислової потужності, високі темпи індустріального будівництва є яскравим свідченням того, що керівництво області на чолі з Всеволозьким підтримувало і всіляко стимулювало екстенсивний розвиток держави.

У 1971 р було створено виробничі об’єднання “Запоріжтрансформатор” – провідне в країні з виробництва трансформаторів великої потужності, а в наступні роки – виробничі об’єднання “АвтоАЗ”, “Моторобудівник”, “Запорожпромартур”, “Перетворювач” (Запоріжжя), “Південдизельмаш” (Токмак), “Мелітопольпродмаш” (Мелітополь) та ін. [13].

Завдяки високим темпам розвитку і таланту Всеволозького вибавати в міністерствах необхідні матеріали для розбудови інфраструктури міста та області, було побудовано Запорізький аеропорт, що дозволило інтенсифікувати економічні зв’язки зі всім СРСР і світом.

Всеволозький особисто контролював процеси будівництва найбільш важливих, як для області, так і для країни в цілому, об’єктів народного господарства.

Михайло Миколайович був упевнений у необхідності збільшення виробництва областю електроенергії, давав завдання знайти механізми і засоби щодо збільшення виробництва в області електроенергії. І це сталося. Все почалося з розширення Дніпрогесу, з будівництва другого машинного залу потужністю в 1 млн.кВт. Приїзд на святкове закладання першого кубометру бетону міністра енергетики П.С. Непорожнього, обговорення дефіциту електроенергії у центральних районах СРСР, розробка проектів передачі електроенергії із Сибіру по лініях надвеликої напруги звісно ж переросло в ідею будівництва нових електростанцій в Запорізькій області. Усі передумови для цього були: наявність комунікацій та інфраструктурних об’єктів, потужний трансформаторний завод, завод високовольтного обладнання, а також професійної управлінської ланки “Дніпроенерго” [7, с.25].

Але Михайло Миколайович засумнівався в екологічних наслідках здійснюваного проекту: якщо будувати теплову станцію на берегах Каховського моря, яка шкода може бути нанесена воді і оточуючому середовищу, сільськогосподарським угіддям? “Без всебічного розгляду даного питання згоди не дамо, – казав Всеволозький” [7, с. 25].

Після детального обговорення всіх технічних рішень і проблем, пов’язаних із проектом майбутнього будівництва, дозвіл було надано. Будівництво ДРЕС-1 відбувалось по-радянськи, традиційно: в рекордно малі строки, ціною неймовірних зусиль людей в умовах постійної нестачі будівельних матеріалів, техніки, робочих рук тощо; під безпосереднім контролем першого секретаря обкому партії від початку до завершення. Михайло Миколайович часто бував на цьому будівництві, спілкувався з інженерами, багато разів їздив у відрядження до центру “вибавати” в міністерствах необхідні для будівництва матеріали і техніку, якої постійно не вистачало [7, с.25].

Позиції Всеволозького як керівника області підсилювалися й успіхами у соціальній сфері.

Важливою віхою у розбудові Запорізької області Михайлом Миколайовичем були витримані ним баталії в уряді та міністерствах при відстоюванні одночасного будівництва всіх необхідних об'єктів освіти, охорони здоров'я, культури, транспорту і зв'язку у новому місті Енергодар.

Під керівництвом Михайла Миколайовича організовується допомога міському господарству з боку підприємств важкої промисловості.

Високі темпи промислового розвитку міста та зростання населення спонукали Всеволожського дати розпорядження щодо збільшення кількості житлових будинків в місті. Це доручення-наказ було виконано. На цей період припадають найбільші зміни в місті. Район так званого "Старого міста", де домінували дерев'яні будинки, майже весь був забудований багатопверхівками.

1970 рік, ніби завершуючи десятиліття інтенсивного будівництва, в Запоріжжі введено в експлуатацію багато великих будинків і споруд культурного і торговельного призначення, підприємств побутового обслуговування. Будинок побуту "Ювілейний" (найбільший в УРСР), Будинок одягу, універмаг "Правобережний" [7]. Важко навіть перерахувати всі об'єкти, побудовані з ініціативи чи за сприяння Всеволожського.

За 1970 рік було побудовано: шість лікарень і поліклінік, 10 дитячих садочків і ясел, п'ять шкіл. Будівництво в місті сучасних дитячих садочків також всіляко заохочувалось Михайлом Миколайовичем.

Ще в 1965 році відкривається Будинок художньої самодіяльності профспілок, організовується Запорізький філіал Дніпропетровського металургійного інституту.

Слідом за обласним центром змінювалося культурне обличчя інших міст і районних центрів. Було споруджено палаци культури в містах Бердянськ, Дніпрорудний, Гуляйполе, будинки культури у Приморську, Веселому, цілому ряді сіл, відкрито Бердянський музей П.П. Шмідта.

Змінюючи культурне обличчя Запорізької області, Михайло Миколайович не забував дбати про чистоту і повну відповідність всіх цих культурних перетворень існуючому ідеологічному канону: не допуская вільнодумства, жодних відхилень від культурного курсу, продиктованого партією з Москви. Яскравим прикладом цього, є повне вилучення з бібліотек і книгарень за його особистим розпорядженням роману О.Гончара – "Собор". Особисте несприйняття, повне незрозуміння ідеї і просто негативне відношення до цього твору, Всеволожського, ми можемо прослідкувати за стенограмою засідання обкому: "...Життя нашого народу подається у романі як згусток беззаконня, глибокої прірви між селом і містом, виснажливої праці на металургійних підприємствах. А чого варті керівники, які зображені в романі? Це п'яниці, мерзотники, злочинці, розпусники, бюрократи і руйнівники" [14, с.55]. Всеволожський не хоче визнавати, що Гончар змальовує дійсність, бо визнавши це, йому потрібно було б визнати, що він не впорався із завданнями, які на нього були покладені як на очільника регіону. На це він піти не міг!

Паралельно із процесом цькування О.Гончара за роман "Собор", призупиняються роботи з розбудови історико-культурного заповідника на о.Хортиця. Новозбудований музей козацької слави перепрофілювали в музей історії м.Запоріжжя. Почалось переслідування одного з ентузіастів та ініціаторів цього проекту по відродженню історії козацтва – заступника голови Запорізького облвиконкому М.Киценка [1, с.33]. У першій половині 70-х років бюро Запорізького обкому партії тричі розглядало книгу – "Хортиця в героїці і легендах" М.Киценка. Цей "процес" проти Киценка було розгорнуто за безпосередньої вказівки Запорізького обкому партії на чолі із Всеволожським. Талановитого літератора, історика, патріота української землі спішно перевели на малозначущу посаду, а згодом відправили на пенсію [1, с.33].

Вважаємо за необхідне вказати на те, що, коли ми ведемо мову про регіональних керівників УРСР та намагаємось наблизитись до об'єктивного визначання їх внеску у розвиток очолюваного ними регіону, виникає потреба відповісти на нібито просте питання: завдяки їм, чи всупереч їх волі відбувався цей розвиток? На нашу думку, більшість із вище описаних успіхів області, були продиктовані об'єктивними соціально-економічними та культурними процесами, що відбувалися загалом в СРСР.

Отже, Всеволожського з впевненістю можна віднести до тієї когорти комуністів які вирізнялись відданістю партії, здатністю до вирішення масштабних задач різного спрямування, в процесі вирішення яких проявлялись неймовірна працьовитість Михайла Миколайовича і загострене відчуття політичної ситуації. Йому були притаманні якості, які вирізняли його з поміж інших керівників: чесність, відданість справі, яку йому доручили, непересічний розум і видатні організаторські здібності [7, с.19, 57,61,93,102].

Найбільш типовими для політичної еліти Запорізької області були дві категорії секретарів і відповідальних робітників при обкому: "апаратники" і "господарники". Михайла Миколайовича ми не можемо, однозначно, віднести до когорти так званих "господарників" або "апаратників". На нашу думку, Всеволожський представляв собою, доволі цілісний зразок радянського керівника, у якому поєднувались риси і "господарника", і "апаратника".

Михайло Миколайович користувався повагою не тільки серед членів Запорізького обкому, але й членів Політбюро, як вмілий організатор та господарник, а також як чесний комуніст з бездоганною репутацією [7].

Довгі роки входячи до найближчого оточення Л. Брежнева, успішно балансує в спектрі "великої політики", Всеволожський зумів обійти всі небезпечні повороти на власному політичному шляху. Майже нікому із представників партійно-радянської регіональної еліти не вдалося утриматись настільки довго в когорті перших секретарів обкомів партії, зберігаючи міцні політичні позиції до самого виходу на пенсію. Активна участь Михайла Миколайовича в політичному житті свого регіону і держави у вищих ешелонах влади протягом 20 років і здійснена за ці роки масштабна і різностороння державницька робота дозволяють нам говорити про феномен М.М. Всеволожського.

На посаді першого секретаря Запорізького обкому Всеволозький невпинно і завзято обстоював інтереси Запорізької області у межах розвитку радянської держави. Це потім і стане однією із причин того, що він потрапить у небезпеку під час початку “перебудови”, яка стане запорукою зміцнення дніпропетровської партійної групи в керівництві УРСР–СРСР. Не дивлячись на те, що Всеволозький мав великі владні повноваження, він не зміг побороти владу партійної бюрократії в ЦК КПУ, яка не бажала будь-якого серйозного збільшення ролі запоріжців в управлінні УРСР. І, як наслідок цього, у 1985 р. Всеволозького відправляють на пенсію, бо він не вписувався у нове розставлення сил.

Всеволозький знав “правила гри” і намагався їм слідувати. Не прагнув до кардинального відходу від монополії партії в житті суспільства і держави, але перш за все боровся за подолання раніше виявлених крайнощів, спираючись на колективне керівництво областю.

Всеволозький зробив великий внесок у розвиток авіапромисловості, хімічної промисловості, сільського господарства області. Величезну увагу приділяв електрифікації області, будівництву Запорізьких ГРЕС і АЕС в Енергодарі, введення другої черги Дніпрогес, спорудженню Запорізького залізничного комбінату і міста гірників – Дніпрорудне. Під безпосереднім керівництвом і постійною опікою першого секретаря знаходилося будівництво дитячих садочків, поліпшення інфраструктури міста та області, будівництво об’єктів соціальної та культурної сфери. Водночас він був причетним і до переслідувань інакодумців в області – “справа” М.Киценка, завзятим критиком видатного твору О.Гончара – “Собор”.

Зі зміною центрального керівництва в 1985 році відбувається зміна відносин між вищою та регіональною партійною номенклатурою. Йде масова заміна партійної еліти. Після зміни першої особи така “чистка” проходила завжди. Це пояснюється необхідністю розставити на місцях кадри, зобов’язані своїм призначенням конкретному лідеру.

Діяльність Всеволозького на посаді першого секретаря Запорізького обкому КПУ закінчилась саме під час чергової “чистки” у вищих ешелонах партійної еліти СРСР і переходом до “перебудови”, і не залежала від успіхів чи прораханків у керівництві областю.

Джерела та література

1. Турченко Ф.Г. Запоріжжя на шляху до себе... (Минуле і сучасність в документах та свідченнях учасників подій). – Запоріжжя: Просвіта, 2009. – 368 с.
2. Штейнле О.Ф. Номенклатурна еліта Української ССР у 1945 – 1953 рр.: особливості формування та функціонування : автореф. дис ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Олексій Федорович Штейнле. – Запоріжжя : Б.в., 2010. – 20 с.
3. Шиханов Р.Б. Керівники Запорізької області (1939-2000 роки): Біографічний довідник. – Запоріжжя: ПА “Тандем-У”, 2000. – 72 с.
4. Моудсли Э. Советская элита от Ленина до Горбачева: Центральный Комитет и его члены, 1917–1991 гг. / Эван Модсли, Стивен Уайт; [пер. с англ. А.Л. Раскина]. – М.: РОССПЭН, 2011. – 429 с.
5. Державний архів Запорізької області (далі ДАЗО). – Ф. 102. – Оп. 27. – Спр. – 76 арк.
6. ДАЗО. – Ф. 17. – Оп. 1. – Спр. 813. – 6 арк.
7. Михаил Всеволозький в воспоминаниях современников / [редкол.: А.Н. Горлов и др.]. – К.: [б. и.], 2012. – 204 с.
8. Інтерв’ю з Воловиком Віталієм Івановичем про Всеволозького М.М. 17 лютого 2014 р., 80 хв. (інтерв’юєр Буренков В.М.) // Особистий архів Буренкова В.М.
9. Інтерв’ю з Ванатом Петром Михайловичем про Всеволозького М.М. 29 березня 2014 р., 63 хв. (інтерв’юєр Буренков В.М.) // Особистий архів Буренкова В.М.
10. Інтерв’ю з Харченком Г.П. 21 листопада 2013 р. 84 хв. (інтерв’юєр Штейнле О.Ф.) // Особистий архів Штейнле О.Ф.
11. К 20-летию со дня смерти Л.И. Брежневa [Електронний ресурс] // ПРАВДА.Ру. – 2002. – Режим доступу до ресурсу: <http://antenna.com.ua/news/6971.html>.
12. ДАЗО. – Ф. 102. – Оп. 4. – Спр. 1058: Стенограма V пленума обкома КП України – 83 арк.
13. История городов и сел Украинской ССР. Запорожская область / АН УССР. Ин-т истории; Гл. редкол.: П. Т. Тронько (пред.) и др. – К.: Гл. ред. Укр. Сов. Энцикл. АН УССР, 1981. – 728 с.
14. ДАЗО. – Ф. 102. – Оп. 4. – Спр. 529: Итоги апрельского пленума ЦК КПСС и задачи областной партийной организации – 105 арк.

Буренков В. Н. Михаил Всеволозький: реконструкция политической биографии представителя региональной партийной элиты УССР

Статья посвящена реконструкции политической биографии представителя региональной партийно-государственной элиты УССР и СССР – Всеволозького Михаила Николаевича. Сделана попытка определить место, роль и вклад М.Н. Всеволозького в социально-экономическое и политическое развитие Запорожской области на должности первого секретаря Запорожского обкома КПУ с 1965 по 1985 гг. Освещены отдельные проблемы функционирования региональной партийной элиты Запорожского региона.

Ключевые слова: элита, региональная элита, номенклатура, М. Всеволозький, Запорожская обл.

Burenkov V. M. Mikhail Vsevolozhsky: reconstruction of political biography of regional representative of the party-state elite USSR.

The article is devoted to the reconstruction of political biography of regional representative of the party-state elite USSR and the Soviet Union – Mikhail Vsevolozhsky. We attempted to determine the place, role and contribution M. Vsevolozhsky the socio-economic and political development of Zaporizhia region as First Secretary of the Communist Party of Zaporizhia Regional Committee in 1965 to 1985. The article is revealed to the specific problems in the functioning of the regional party elite of Zaporizhia region.

Keywords: elite, regional elite, nomenclature, M. Vsevolozhsky, Zaporizhia region.